HALK BİLGİSİ HABERLERİ

stanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 6 Haziran 1937 Sayı : 68

HALK HEKİMLİĞİ

Anamur halk tababetine ait bazı maddeleri evvelce sayın hocam Süheyl Ünver'e yollamıştım, bu defa da aynı şekilde halkın ağzından müşkülâtla toplayabildiğim misallerden bahsetmeği faideli görerek aşağıya sıralıyorum:

Halkın kendi dili örneğile gerek Zatüriede ve gerek Zatülcenb hastalığından mütevellit arka ve yan batmalarına (böğür) karşı kullandıkları yedi ağacın tohum ve yapraklarını sufulu kullanmaktadırlar.

		Dirhem
1 —	Çam pürü (taze çam ağacının yaprağı)	500
2 —	Akça kesme yaprağı (Ak ağaç)	300
3 —	İt (meşenin nev'i) taze	350
4 —	Havza (dağda bir ot)	150
5 —	Deve havzası	150
6 —	Pınar ağacı yaprağı	500
7 —	Dağ püreni kışır dağı	500

Bunların hepsi bir tencerede yavaş yavaş iki saat kaynatılır ve bunun suyundan günde iki kaşık suya katarak içirilir. Haricen de batan yere günde dört defa sürülür, birgün sonra da ağrı ve sancı kesilirmiş.

2 — Zatürrielilerde hastayı terletmek icabattiği takdirde (esasen terlerse hastalık nihayet bulur fikri vardır) taze veya kurumuş ceviz yaprağı 200 dirhem, zeytin yaprağı 300 dirhem, bunları bir tencerenin içine koyarak ve tencerenin haricini balmumu ile yapıştırarak tencere hava almıyacak derecede kapatılır ve tedricen yavaş yavaş kay natılır, biraz sonra indirilir. Bir sepet üzerine oturtulur ve her tarafı yorganla çevrilerek buğuyu her tarafına gitmek suretile yayılır ve hasta bu suretle istediği kadar terlermiş.

Aynı şekilde tuğlayı ateşe koyarak tamamile kızdırılır ve bu kızan tuğla üzerine (püse) katran dökülür, biraz da dağ kekiği korlar ve yıne sepetin üstüne oturttururlar, yorganla kapatırlar, hasta yine fazla miktarda terler.

Baş ağrısına:

Tifoya benzeyen bir çok hastalıklara (paratifo ve saire gibi) beynelhalk (sükel) tabir ederler. Karnın içerisinde pisliği temizlendirmek gayesile köpeğin midesini yararak hastanın karnına kapatırlar ve köpeğin ciğerini pişirerek hastaya haber vermeden şifadır diye yedirirler. Hattâ bu meyanda köpeğin kulağını da yedirirler ve kanında içirirler. Bunlar yapıldıktan sonra keyfiyet hastaya haber verilir. Bu suretle hastanın içerisi temizlenir ve hastalığı geçermiş...

Karın sancılarına:

Zatürieye halk (Vurgun) der. Bazan fena dua ederler. Kara vurğunlardan gidesin derler. Buna karşı siyah merkebin kulağından yarım fincan kan alınarak suda hallolunur ve tedavi maksadile hastaya içirilir. Bu yüzden bu mıntakada siyah merkeplerin kulaklarından mahrum kaldığı ve merkeplikten çıktığı ve âdeta tanınmaz şekle girdiği görülmektedir.

Doğumdan sonra husule gelecek her hangi bir hastalık için 3 - 4 yumurtayı zeytin yağı ile karıştırıp içerisine bir mikdar da baharat koyarak bir bez parçası üzerine sürerler ve fercin üzerine tatbik ederler. Hastalık zail olurmuş.

Burun kanamasına:

Kâfi miktarda bir el ayası içerisine adi sirke dökerek buruna kuvvetle birkaç defa çekmek suretile burun kanaması durururmuş.

Bel soğukluğuna :

Yenî, eski bir büyük badem hacmi kadar göztaşı yarım kilo şarabın içersine konup eritilir, ufak bir lâstik armut veya yirmilik cam şırıngalarla günde üç defa tatbik etmek suretile âzamî bir hafta tedavii kat'î yapılırmış.

Burada bu âdet çok fazla tatbik edilmekte ve tahribat yapmaktadır. Kadibleri şişmiş, iltihabı mesane ve pyelitleri Dispansere müracaat eden hastalar da görürüm.

Tekrar bel soğukluğuna:

Bir bardak (300 gram kadar) zeytin yağını bir tasa koyarak hepsi birden içilecek ve bu suretle kay edilmiyecek ve bir buçuk saat sonra galeyan derecesinde bir kazan su ağzı kapalı olarak kaynatılacak, ocaktan indirdikten sonra üzerine bir büyük sepet koyularak sepetin üzerine hasta çıplak oturacak hiçbir yeri açıkta kalmıyacak ve sıkı surette yorganla kapatıla-

cak ve orada tahammül etmeğe çalışacak. Bir müddet kaldıktan sonra son derece terleyecek ve amel edecek. Bu suretle hastalığı zail olurmuş. Bu da Ankaralı bir kadının ilâcı ve tedavisi imiş.

Dizanteride:

Köpek yavrusunun etini yedirmek suretile dizantirilinin amelinin kesildiği söylenmektedir. Köpeğin yavrusu, yedirilmek suretile buralarda pek çok sarfedilmektedir. Bu meyanda Anamurda birisinin Akciğer veremine musabiyeti dolayısile halkın söylediği üzere köpek yavrusunun etini yemesi lâzım geldiğini ve üç tanesini de yediğini öğrendim.

Yaralılarda:

Yara üzerine gazli bezler yerine çam katranı ile iç yağı karıştırılarak döğülür ve konur ve yara bu suretle iyi olurmuş. Keza limon tuzunun suda mahlulünü yaparak tedavi yara etmekte oldukları da görülmüştür.

Şarbona:

Burada Morca tabir ederler. O nahiye kez edilir. Yaranın kenarına bal ile hamur macun yapılarak sürülür. İyi olduğu görülmüştür.

Sıtmaya karşı:

(Havalanmak) tecrübesini yaparlar. Zehirli sıtmaya karşı bir insan boyu uzunluğu kadar bir mezar açılır. Odun yakarak mezarın toprağı kızdırılır ve kızmış toprak bir santimetre (ardıç ve çınar yaprağı ile) hastanın vücuduna sarılır, üzerine de tekrar toprak örterler ve başını dışarda yorgan ve kilim ile örterek iyice terletmek maksadile üstüne çıkarak basarlar. Bu suretle hastaların çok defa öldükleri görülmüştür.

Kuduzlar:

Mesrugîn için (parpilanmak) tabiri vardır. Bu eski zamanlarda parpi yaptırmak, aşı yaptırmak maksadına matuftur. Parpi türkçe bir kelimedir. Parpi yapacak olan adam bir yüksek yere çıkarak eline bir desti su ile (yaprakla suyu) önünden geçen hastalara serpmek suretile kuduzdan masun kaldıkları, kuduz olmıyacakları ifade edilmektedir. Bu şekil ısırılanı da kurtarırmış.

Aynı böyle bir meselede, Ispartada, bir maden suyu varmış, su çelik ve mangenezli imiş. Buranın halkı bu sudan içerek yıkanırmış. Bu yüzden kuduz olanların bu sudan çok istifade ettikleri söylenmektedir. Kuduz olup da ölenler görülmemiştir.

Dr. Hamza Orhan

*	Eski Çağlarda ISPARTA TÜRKÜLERİ	*

Dudu Türküsü

Su içdim yudum yudum
Gel benim nazlı dudum
İki dünya bir olsa
Sensin benim umudum.

Su akar kütüğünden
Bulanır köpüğünden
İpek olsam dolaşsam
Dudumun topuğundan.

Su akar lüle lüle
Yâr gelir güle güle
Elinde sırmalı mendil
Terini sile sile.

Zübeyde Türküsü

Isparta içinde bir tutam nerkis
Boş yerin kalmamış güzelim bensiz
Tombul yârim hem oynaksın hem densiz
Sabahlar olmuyor Zübeydem sensiz
Offf... aman dostlar pençereden el ediyor
Gözleri gözümde kaşları beni deli ediyor.

1294 tarihinde gelin olup giderken İzmirde vapura bindiği sırada merdivenden ayağı kayarak denize düşüp boğulan geline yakılmış bir türkü:

Deryalar yüzünde bir yeşil direk
Etrafını almış şapkalı firenk
Canım Hürmüzüme dayanmaz yürek
Almada dalgam alma ben taze gelini
Gümüş kemer sıkmış nazik belini.

Deryalar üstünde bir sürü leylek
Giyilir mi ah ateşten gömlek
Reva mıdır gelin giderken ölmek
Almada dalgam alma ben taze gelini
Gümüş kemer sıkmış nazik belini.

Vapura binerken fotinim kaydı
Yeşil feracemi dalgalar aldı
Gayri görüşmemiz mahşere kaldı
Almada dalgam alma ben taze gelini
Gümüş kemer sıkmış nazik belini.

Gülyanak Türküsü

Ay doğar melek gibi
Gün doğar elek gibi
Yârim hamamdan çıkmış
Turfanda kelek gibi
Bas bas bas gidelim
Gidelim yolda bayram edelim.

Ay doğar aşmak ister
Gül yanak yaşmak ister
Benim bu garip gönlüm
Yâre kavuşmak ister
Of kaderim böyle
Böyle, var yâre söyle.

Kar yağar alçaklara
Savrulur saçaklara
Allah neler yaratmış
Sığmıyor kucaklara
Bas bas bas gidelim
Gidelim yolda bayram edelim.

DESTAN

Açar gönülleri İspartanın bayramları
Kaplar yeri göğü güllerinin reyhanları
Misk kokar dağı taşı, hep insanları
Aşıklarının sazından dinleyin bu destanları.

İsparta dilberi güzellik tacın giyer
Eğirdir güzeline ne dense değer
Borlu güzeli de şirindir meğer
Turum turum kokar gül gülüstanları.

Yalvaç güzelinin elâ gözü pembe yanağı
Karağaç dilberinin şeker dudağı
Barlayla Bavlu güzeli güller budağı
Misk kokar bağları, ormanları.

❖ İSTANBUL MASALLARI ❖

— Geçen sayıdan devam —

— Benim adım Musadır, ben ne anamı ne de babamı tanımam, ben küçük iken ölmüşler, demiş.

Arap karısı birden bire:

— Yalan, diye bağırmış, senin adın Musa değil, sen Hayrettinsin.

Şehzade şaşırmış gibi yaparak:

— Hayrettin de kim, diye cahillik göstermiş.

Arap karısı dilenciyi iyice süzmüş. Kendi kendine:

— Bu, Hayrettin olamaz, çünkü o, bir paşazadedir, bu ise bir dilencidir, diye söylenmiş.

Şehzadenin dilenci olduğuna inandıktan sonra ona:

— Mademki kimsen yok, benim oğlum olur musun, ben burada yalnızım, demiş.

Şehzade, bu sözleri işitince hemen ayağa kalkmış, kadının ayaklarına sarılmış:

— Ah anacığım, sen benim anam ol, ben senin oğlun olayım, güzel anacığım, diye diller dökmüş.

Arap karısı, bu hal karşısında, onun dilenci olduğuna eyice kanaat getirerek:

— Haydi öyle ise, benim oğlum oldun, şuraya bir yatak yapayım da yat uyu, çünkü çok rahatsız görünüyorgun, demiş.

Bir yatak yapmış. Çocuk ta:

— Evet anneciğim, açlıktan hastalandım, sen olmasaydın az daha ölecekttim, Allah sana uzun ömürler versin, diyerek yatağa girmiş.

Ağras[1] dilberinin benzer dili bülbüllere
Afşar, Gelendos güzelleri binmiş düldüle
Geçiborlu güzeli de benziyor güle
Işıl ışıl ışıldar her yanları.

Yeşil İsparta, şirin yuva;
Komşularında da var misk kokulu ova
Anların güzellerin de gör doya doya
Seyret Melek simalı insanları.

Adalle[2] güzeli hoşdur karamaya
Burdur dilberi de benziyor aya
Afyon güzeli bir aslan kaya
Can ortağıdır Huri, Gilmanları.

Sandıklı diberinin kalem parmakları
Dinar güzelinin gül tırnakları
Uşak güzelinin kiraz dudakları
Coşturur insanı tatlıdır seyranları.

Konya dilberi yürekler yakar
Ilgın güzeli de baygın bakar
Aydın dilberi çağlayıp akar
Burca burca kokar bağ bostanları.

İzmir dilberi iki dirhem bir çekirdek
Nazilli güzeline dayanmaz yürek
Denizli güzeli de etmez irek
Sürenlere ne mutlu demi devranları.

[1] Ağras; şimdiki adı (Atabey).
[2] Adalle: Antalye,

Nuri Katırcıoğlu

Arap karısı, kendi kendine düşünmeğe başlamış:

— Sakın bu Hayrettin olmasın, amma o atla gelecekti, hem dir kâğıt getirecekti. Şu uyurken ceplerini bir karıştırayım; demiş.

Şezade ise uyur gibi yatarken, arap lala bunun her tarafını aramış, hiç bir şey bulamamiş. Dağarcığına bakmış. Ufacık, kuru bir ekmek parçaşından başka bir şey bulamamış.

Yine kendi kendine:

— Hakikaten bir fakirmiş, diye söylenerek çocuğun üzerine kapıyı kilitlemiş, yukarı çıkmış.

Şehzade yorgun olduğundan uyuya kalmış. Sabah olunca lala gelmiş.

— Mademki benim oğllum oldun, haydi gelde seninle kahvaltı yapalım demiş. Beraber kahvaltı yapmışlar, yemişler, içmişler.

Biraz sonra lala yemek pişrmeğe kalkmış. Şehzade ona yardım etmiş. Soğan soymuş, su taşımış. Arap lala da yemek pişirmiş. Neden sonra akşam olmuş, yemek yemişler.

Arap lala, bir aralık:

— Ey Musa, bir Hayrettin vardı, ben seni, hep o zannediyorum, demiş.

Şehzade ise:

— Aman anacığım, hâlâ inanmıyor musun, bu Hayrettin dediğin kim, öyle anlıyorum ki sen bundan nefret ediyorsun, demiş.

Arap lala:

— Evet, demiş, ondan nefret ediyorum. Bugün gelecekti, gelmedi. Onu, gelir gelmez boğacağım, yaşatmıyacağım...

Şehzade birden atılarak:

— Sen merak etme anacığım, ben sana yardım ederim, vay onun haline, demiş.

Bu sözlerden memnun olan lala:

— Kalk, şu elbiseleri çıkarda şu temizleri giy, diyerek bir kat temiz elbise vermiş.

Şehzade memnun olarak:

— Teşekkür ederim anacığım, odayı beğendim, burada yalnız mısın, demiş.

Arap lala:

— Evet, yalnızım, demiş, bir kızm vardı, Padişah âşık oldu, onunla evlendi. Ben de yalnız kaldım. Padişahın bir oğlu varmiş, kızıma eziyet ediyormuş. Onun ismi de Hayrettinmiş. Bu gece buraya gelecekti de onu öldürecektim.

Şehzade hiç bozmadan:

— Evvelâ ben kafasına bir yumruk vurarak sersem ederim, sen de anacığım, boğarsın demiş.

Bu sözlerden, arap lala, dilencinin kendisine sadık olacağına kanaat getirerek:

— Gel, sana sarayın her yerini göstereyim, diyerek gezdirmiş.

Şehzade, şah babasının sarayında bile böyle debdebe ve darat olmadığını görünce şaşırmış. Her taraf, hattâ duvarlar bile mücevheratla işlenmişmiş. Nihayet bir odaya gelmişler. Arap lala.

— İşte burası eczahanedir, bütün hayat, memat burada saklıdır, diyerek içeri girmişler.

Şehzade, hiç bir şey bilmiyen bir budala gibi hareket ederek:

— Anacığım, hayat memat ne demektir, ben bilmiyorum, bana anlatır mısın, demiş.

Bunun üzerine, arap lala, bir dolap açarak üç sıra raf üzerinde dizili duran ikişer şişeyi göstermiş.

— Bu şişelerde sular vardır, biri, insanın üzerine serpilince bayıltır, diğerini serpince ayıltır, bu iki şişenin içindeki de benim canımdır, eğer onu bir yabancı sıkarsa, ölürüm, demiş.

Lala, bu sözlerden sonra dolabın kenarındaki bir şişeyi göstererek:

— Bu şişedeki de kızımın canıdır, o da sıkılırsa, kızım ölür, deyince şehzade çok sevinmiş, fakat hiç belli etmemiş. Yalnız bir parça titremiş. Arap lala, oğlanın titrediğini görünce, korkudan titredi zannederek:

— Korkma oğlum, bu eve yabancı giremez, sen merak etme, demiş.

Oğlan:

— Aman anacığım, sakın eve kimseyi almıyalım, kim gelirse öldürelim, demiş.

Arap lala içinden:

— Bu çocuk çok saf, bu gece Hayrettini beklemesi için onu nöbetçi yaparım, kendim uyurum, demiş.

Şehzade diğer şişeleri göstererek:

— Anneciğim, bunlar nedir? diye sorunca:

Arap lala:

— Onlar, padişahın kırk karısının, seksan gözüdür, onları burada saklıyorum, demiş.

Şehzade hemen:

— Aman bunları ateşte yakalım, diye ağız yapmış.

Arap ise:

— Daha vakti var, diyerek camakânlı dolabı kapıyarak odadan çıkarken anahtarları kapının kilidi üzerinde bırakmış. Çünkü, bu çocuğun, dilenci olduğuna artık iyice kanaat etmiş. Oradan çıktıktan sonra diğer bir odaya girmişler. Lala:

— İşte, şu gördüğün, kızımın beşiğidir, demiş. Sallandıkça çalgılar çalar, kuşlar öter, kızım bunun içinde yatardı. Hayrettin, dün gece bunu almağa gelecekti. Gelmedi. Belki bu gece galir. At ile gelecektir. Ben çok yorgun olduğum için yatacağım. Sen yatmada nöbet bekle. Kapının çalındığını duyarsan hemen beni uyandır.

Şehzade:

— Peki anacığım, diyerek odasına çekilmiş.

Sevincinden deli gibi oluyormuş. İçinden «ah şu Arap uyusa da hakkından gelsem» diyormuş. Yatmış, uyur gibi yapmış. arap ise oğlanı denemek için:

— Ben yatıyorum, sen beklersin, demiş.

Şehezade, hemen yerinden kalkarak:

— Anacığım, sen merak etme, benim uykum çok hafiftir, muhakkak duyarım, sen uyumağa bak, demiş.

Bu sözlerden emin olan arap, odasına çıkarak yatmış. İki saat sonra müthiş bir surette horuldamağa başlamış. Oğlan, hemen kalkarak, gayet yavaş adımlarla yukarı çıkmış. Eczahanenin kapısını açarak içeri girmiş. Dolabın üstündeki anahtarları bulunca:

— Oh, Allah bana yardım ediyor, demiş.

Hemen bayıltıcı ilâcı almış, yavaş yavaş aşağı inmiş. Şişeden bir az su alarak arabın üstüne serpmiş. Lala, o dakikada ölü haline gelmiş. Şehzade, bu sefer daha serbest bir hale gelince, rahat yukarı çıkmış. Arabın canı olan şişe ile, bayıltıcı liâcın bulunduğu şişeleri alarak aşağıya inmiş. Arap horul horul uyuyormuş. Karşısına geçerek ayıltıcı ilâçtan biraz serpmiş. Arap, gözlerini açtığı vakit karşısında dilenciyi görünce:

— Eyvah, sen beni aldattın, sen Hayrettinsin, seni şimdi gebertece-ğim, diye kalkmak istemiş.

Oğlan, elindeki can şişesini sıkmağa başlayınca, arap, yalvarmış, yalvarmış:

— Sana bir şey yapmıyacağım, bana kıyma, diye söylenerek elile oğlanı tutup, boğmak istemiş.

Şehzade, bu vaziyet karşısında, elindeki şişeyi büyük bir kuvvetle sıkarak kırmış. Arap ta o dakikada gebermiş.

Şehzade, sevinerek kapıları kitlemiş. Anahtarları alıp doğru dev anasının yanına gitmiş. Dev anası bunu görünce:

— Oğlum geldin mi, diye sevinmiş.

Sonra şehzade, hadiseleri olduğu gibi anlatmış:

— Haydi hepiniz geliniz, koca sarayın içi elmas, altın dolu demiş.

Dev anası, bunu muvafık görmüş, Yedi oğlu ile birlikte kulubedeki eşyaları toplıyarak saraya gitmişler. İçeri girince hayretler içinde kalmışlar...

Sehzade:

— İşte kardeşlerim, demiş, sizlere bir saray. Rahat rahat oturun. Lâkin şu tahtıravanı nasıl götüreceğim, diye düşünüyorum.

Öteden en büyük kardeşi atılmış:

— Sen marak etme, demiş. Ben onu şehrin kapısına kadar götürürüm, sen de bir arabaya yüklüyerek götürürsün...

Hepsi birden, tahtıravanı asıldığı yerden almağa çalışmışlar. Birbirlerinin üzerine çıkarak, tavanda asılı duran tahtıravanı güç halle indirmişler.

Şehzade, eczahanedeki dolaptan bayıltıcı ve ayıltıcı ilâçları, peri sultanın canı olan şişeyi, içinde kırk sultan annenin gözleri bulunan kavanozu almış Dev annesine, kardeşlerine veda ederek oradan çıkmış.

Atına binmiş. En büyük dev kardeş de tahtıravanı omzuna almış. yola çıkmışlar.

Dev kardeş, yolda o kadar hızlı gidiyormuş ki, şehzade atını dört nalla koşturduğu halde yel gibi giden dev kardeşine yetişemiyormuş. Nihayet dev kardeş, durop şehzadeyi beklemek mecburiyetinde kalmış. Şehre yaklaştıkları zaman dev kardeş yükünü bıramış:

— Haydi kardeşim, sana ugurlar olsun, diyerek ayrılmış.

Sehzade ise bir araba bularak tahtıravanı yüklemiş. Doğruca Şah babasının sarayına gitmiş. Cocuğun saraydan ayrıldığı gündenberi de tam otuz dokuz gün geçmişmiş.

Hemen padişaha haber vermişler.

— Şehzade tahtıravanı getirdi demişler.

Peri sultan bu haberi duyunca bir ah etmiş. İçinden:

— Eyvah bu çapkın lalamı öldürdü, ben de mahvoldum, diyerek düşüp bayılmış, sonra ayıltmışlar.

Padişah sultanın yanına gidip:

— Işte sultanım, arzunuz yerine geldi, diyerek izharı şadımanı etmiş.

Sultan ise, kendine hasta süsünü vererek memnun olduğunu söylemiş. Tahtıravanı en müzeyyen bir odaya koymuşlar. Hemen mühendisler gelerek ölçüp biçmişler. Tahtıravanı tavana asmışlar. Sallanmağa başlayınca gayet güzel sesli kuşlar terennüme, gayet tatlı, bayıltıcı sazlar hoş sedalar çıkarmağa başlamışlar. Bunları işidenler hayretler içerisinde kalmışlar. Padişah ise sevincinden deli, divane olmuş. Peri sultan kederinden değil sevinmek, etrafını bile görmüyormuş. Kendi kendine, şehzadeyi zehirlemeğe karar vermiş. Biraz müsterih olmuş.

Padişah, oğlunun meydanlarda olmadığını görünce:

— Oğlum nerede ise çabuk gelsin, demiş, hem valdesinin sevincine iştirak etsin, hem de sultan kendisine teşekkür edecek...

Halbuki peri sultanın fikri, teşekkür etmek değil, onu zehirlemekmiş. Bunun için zehir aramakla meşgulmüş. Babasının emrini şehzadeye söyledikleri zaman, o:

— Biraz meşgulüm, bir saate kadar gelirim, diye cevap vermiş. Bundan sonra aşağıya zindana inmiş. Kırk sultanın yüzüne sarılarak:

— Ah anneciklerim, demiş, ben geldim, sizi kurtaracağım, gözlerinizi yerine koyacağım, bundan sonra mesut olacaksınız.

Birçare sultanlar bu habere inanmamışlar:

— Ah, bu kabil mi, artık bizim gözlerimiz söndü. Bunun imkânı yok, diye ağlamağa başlamışlar.

Oğlan, onları teselli ederek başından geçenleri anlatmış. Lalayı öldürdüğünü, peri sultanı da öldüreceğini, kendilerinin gözlerini getirdiğini söyliyerek onları sevindirmiş.

Bu sözleri müteakip şehzade, bir tasın içine su koymuş. Hızır Aleyhisselâmın boynuna taktığı tesbihi de suyun içine koymuş. Sonra seksen gözü bu su ile yıkamış.

Evvelâ annesinin gözlerini besmele ile yerine koymuş. Sultan hanım o dakidada bütün dünyayı aydınlık görmüş. Sırasile diğer sultanların gözlerini de yerine koymuş Hepsi de eskisi gibi görmeğe başlamışlar. Şehzadeye hayır dua etmişler, onu kucaklayarak öpmüşler.

Şehzade ise:

— Siz burada oturun, ben şimdi biraz yukarı çıkacağım, sonra gelip sizi alacağım, diyerek çıkmış.

Şah babasının yanına gitmiş. Bu aralıkta gece olmuş. Her taraf renk renk mumlarla aydınlanmış. Sarayın içerisi hoş bir manzaraya bürünmüş.

Doğruca peri sultanla konuşan şah babasının yanına gitmiş. Bakmış, tahtırevan tavanda asılı duruyor. İçinden:

— İnşallah bu salıncağın içinde ben yatacağım, diye düşünmüş.

Bu aralık padişah ile peri sultan şehzadeye yalandan bir teşekkür etmişler.

Şehzade gidince, peri sultan, arap lalanın ölüp ölmediğini anlamak için aynaya bakmış. Hiç kimseyi görmemiş. Lalanın öldüğünü anlayınca

— Ey çocuk, demiş, senin de ecelin yakındır...

Bu suretle şehzadeyi muhakkak surette öldürmeğe karar vermiş.

Gece yarısı olunca şehzade, bayıltıcı ilâçlarla peri sultanın canı olan şişeyi almış, odasından çıkarak sarayda ne kadar uyanık varsa hepsinin yüzüne bayıltıcı sudan birer parça serpmiş. Uyuyanlara da koklatmış. Herkes derin bir uykuya dalmış.

Bu işleri yaptıktan sonra hemen padişahın odasına gitmiş. Bakmış ki peri sultanla şah babası uyuyorlar. Hemen babasının üzerine de biraz ilaç serpmiş. Şah da büsbütün derin bir uykuya dalmış.

Derken şehzade, peri sultanın canı olan şişeyi biraz sıkmış. Sultan o aralık bir sıkıntı ile uyanmış. Karşısında Hayrettini görünce işi anlamış:

— Aman Hayrettin, esirin olayım, diyerek yalvarmağa başlamış.

Şehzade gülerek:

— Nasıl, babamın kalbine girerek annemin gözlerini oydurur, zındana attırır mısın, beni öldürmek için arslanlar padişahının sarayına gönderir misin, dev sütü aldırmak için dev anasının yanına gönderir misin, sonra da beni boğdurmak için tahtıravanı aldırmak bahanesile sarayına gönderir misin, şimdi de sen gebereceksin kahbe, diyerek elindeki canı biraz daha sıkmış

Bu esnada peri sultanın aklı başına gelmiş:

— Aman bana kıyma, yaşamak istiyorum, diye yalvarmağa başlamış.

Hayrettin ise:

— Hayır, gebereceksin, demiş, şu tahtıravanda ben yatacağım, senin yerine ben keyif süreceğim...

Peri sultan yine yalvararak:

— Beni öldürme de bırak sarayıma gideyim, sana bir şey yapmam, diye şehzadenin ayaklarına kapanmış.

Hayrettin gülerek:

— Senin sarayın şimdi devler tarafından işgal edildi, oraya gidemezsin, muhakkak gebereceksin, deyip canı olan şişeyi biraz daha sıkmış.

Peri, bakmış ki, çare yok, padişaha seslenerek:

— Aman padişahım, kalk, oğlun canıma kasdediyor, diye bağırmış, haykırmış, imdad istemiş.

Hayrettin, peri sultanın üzerine yürüyerek:

— Sus, fazla bağırma, demiş. Herkes derin bir uykuda.. Babam da zaten cezasını bulacak. İşte sen ölüyorsun. Geber kaltak, geber...

Şehzade, elindeki şişeyi kuvvetlice sıkmış. Şişe kırılmış. Peri Sultan da ruhunu teslim etmiş. Hayreddin, hemen babasının üzerine ayıltıcı ruhtan serpmiş. Babası uyanınca:

— Ey Şah babacığım, kalk bakalım, sen de bana hesabını ver, demiş.

Padişah, karşısında olduğunu görünce gazebe gelmiş. Fena halde hiddetlenmiş:

Şehzade ise:

— Nafile hiddetlenme, bu zamana kadar yaptığın rezaletler, zulümler artık elverdi. Nazlı, sevgili sultanın canı cehenneme gitti. Sen de gebere-

ceksin. Müstebit, ahlaksız, kırk sultanın gözlerini oydurup zindanlarda çürütüyorsun, bir peri için, bir tek evladın olan beni, arslanlara parçalatmak için devlerin yanına gönderdin. O perinin tahtırevanını aldırmak bahanesile peri sarayına, lalaya boğdurmak istedin, benimle beraber bütün sarayın adamları senden nefret ediyorlar. Cezanı bulacak, gebericeksin, herkes senin ölümünü istiyor, diyerek bayıltıcı ilâçtan üzerine serpmiş. Padişah bayılmış.

Şehzade, oradan çıkarak sarayın bütün hademelerini ayıltmış. Zındandaki sultanları padişahın huzuruna getirtmiş. Önüne sıra ile dizmiş. Padişahı tekrar ayıltmış. Padişah, ayılır ayılmaz etrafına bakmış. Birde ne görsün, sultanların gözleri pırıl pırıl, kendisine bakıyorlar.....

Hayrettin ortaya gelerek:

— İşte şah babacığım, gözlerini oydurduğun sultanlar karşında duruyor, haydi bakalım hesabını ver, demiş.

Sonra hazır bulunanlara:

— Ben bunun idamına karar verdim, haydi idam ediniz, diye emretmiş. Padişah korkudan yalvarmış. Hayrettin, yine bayıltıcı ilâçtan babasının üzerine serperek onu bayıltmış.

Hep beraber padişahı dar ağacına götürerek asmışlar.

Bütün vezirler, vükelâlar, böyle müstebit bir padişahın defolup gitmesine memnun olmuşlar. Hayrettini tahta çıkarmışlar. Kırk sultanlarda mes'ut, bahtiyar vakit geçirmişler. Şehzade, padişah olunca, paşka bir padişahın kızı ile evlenmiş. Kırk gün kırk gece düğün yaparak eğlenmişler.....

SAADET

Evvel zaman içinde zengin bir adamın bir karısı ile iki çocuğu varmış. Bu adamın önüne rüyasında iki kişi çıkar:

— Önünümü istersin, yoksa sonunu mu, diye sorarlarmış.

Fakat adam, ne söyliyeceğini şaşırır, cevap veremezmiş.

Nihayet hanımına sormuş. O da:

— Sonunu iste, diye öğüt vermiş.

Akşam olmuş. Yatmışlar. Adam rüyasında gene o iki gişi ile karşılaşmış. Bu iki kişi ayni suali tekrar sormuşlar.

Adam da:

— Sonunu isterim, diye cevap vermiş.

Sabah olmuş. Adam çayını içmeğe başlamış. Bu sırada çoban gelip:

— Koyunları kurd yedi, demiş.

Adam hiç sesini çıkarmamış. Çoban gider gitmez hamamcı gelmiş:

— Hamam yandı, demiş.

Hamamcının bu sözleri üzerine adam müteessir olmuş. Fakat bu esnada ev de yanmağa başlamış. Bunlar canlarını zor kurtarmışlar. Açıkta kalınca yola düşmüşler. Tam on dört saat yol yürümüşler. Nihayet bir köye varmışlar.

Evlerinden hiçbir şey alamadıkları için parasız, aç ve susuz imişler. Hanım, naçar kalarak bir konağa çamaşır yıkamağa gitmiş. Akşam olmadan bir Arnavud tarafından kaçırılmış. Zavallı adam, hanımını da kaybedince fazla üzülmüş. Çocuklarını alarak oradan uzaklaşmış. Yolda önlerine bir ırmak çıkmış. Adam, çocuklarını dereden geçirirken birini düşürmüş. Çocuk boğulmuş. Diğerini de, karşıya geçince kurd kapmış.

Adamcağız ağlıya ağlıya yoluna devam etmiş. Biraz ilerleyince bir kalabalığa tesadüf etmiş. Bunlar, padişah seçmek için kuş uçuruyorlarmış. Seyretmek için kalabalığın içine dalmış, tam o sırada kuş da başına konmuş. Herkes şaşkın şaşkın bu kıyafetsiz adama bakmış. Bir çokları:

— Biz bunu padişah yapamayız, demişler.

Derken, kuşu üç defa daha uçurmuşlar. Kuş üç defasında da bu adamın başına konmuş. Halk da naçar kalarak bunu padişahlığa kabul etmiş. Adamın karısını evvelce kaçırmış olan Arnavud, bir gün padişahla konuşmağa gelmiş. Konuşmuşlar. Arnavud bir takım ricalarda bulunmuş, sonra akşam olunca kalkmış:

— Aman müsaade edin, karım evde yalnızdır, gideyim, demiş.

Padişah, Arnavudun bu sözü üzerine:

— Sen merak etme, demiş, ben şimdi iki asker gönderirim.

Ahmedle Mehmedi göndermiş, bu iki asker, eve varınca konuşmağa, dertleşmeğe başlamışlar Meğer bunlardan biri, padişahın kurd tarafından kapılan oğlu, diğeri de suya düşen oğlu imiş. Birbirlerini tanıyınca:

— Ah biz kardeşmişiz, diyerek sarılmışlar, ağlamışlar.

Bu hadiseyi gören kadın da:

-- Bunlar benim çocuklarım, diyerek gidip her ikisinin boynuna sarılmış.

Biraz sonra Arnavud eve gelmiş. Karısile bu iki askerin sarılıştıklarını görünce doğru padişaha giderek vaziyati anlatmış:

— Sizin gönderdiğiniz askerler karıma sarılmışlar, demiş.

Bunun üzerine, padişahla Arnavud eve gitmişler. Padişah, hanımını, çocuklarını tanımış. Arnavudu sürgün etmiş. Son zamanlarına kadar mesut yaşamışlar...

— Devam edecek —

Naki Tezel

KADİRLİ LEHÇESİ

— Geçen sayıdan devam —

Kayar: (B.) biraz eskimiş at nalı.
Kekiç: (B.) gaga.
Kekmek: (B.) gagalamak.
Keleş: (B.) güzel.
Kesme: (B.) dikenli meşe ağacı.
Kele: (B.) kadınlar için «be» yerinde kullanılır. «Kele kız nerden geliyorsun?»
Kepir: (B.) kıraç, mahsul vermez erazi.
Keşik: (B.) karşılıklı iş yapma.
Keşikleşmek: (B.) bugün benim işi yalım da, yarın da beraberce senin işi yapalım demek.
Keskenmek: (B.) vuracak gibi edip de vurmamak. «Korkak adama keskenmek vurmaktan beter.»
Kekre: (Ç. bir nevi acı ot.) acı, kamaştırıcı, buruşturucu ekşi.
Kepenek: (Ç.) çoban ve katırcı kürkü, aba, yağmurluk.
Kemçik: (B.) çenesi küçük ve ağzı içeri çökük adam.
Kirtik: (B.) kullanılmış, küçülmüş sabun kalıbı.
Kirkik: (B.) halı ve kilim dokuyanların kullandığı bir nevi dişli demir aykıt.
Kilden: (B.) su tası.
Kişiflemek: (B.) kendine sezdirmeden ve gözükmeden birisinin ne yaptığını tetkik etmek.
Kıcı: (B.) Küçük dolu.
Kınmak: (B.) koşuda ve atlamada biraz ötekini geçmek.
Kıllanlamak: (B.) köpek gibi kuyruğunu sallamak, tabasbus etmek.
Kıska: (B.) küçük soğan.
Koska: (B.) şık, kabadayı.
Kınamak (L.) tezyif etmek, istihfaf etmek.
Kısağılı: (B.) az geçit verir, müdafaası kolay.
Kızınmak: (B.) ısınmak, ocak başında kendi kendini ısıtmak.
Kılav: (Ç. Kılağu: keskin, bahadur, parlak.) keyfi yerinde olmaklık. «Ahmet hele kılavlı mı?
Kılavlamak: (Ç.) bilemek, keskinletmek.
Kınıkmak: (B.) ziyadesile sıkışmak. «Alacaklı Ahmed'i kınığına koydu.
Kındıra: (Ç.) bir nevi kamış.
Koyak: (Ç. Kuvak: geçit, dağ beli ve ortası.) vadi.

Koğkun: (B.) akın, sürekli takip.
Konalga: (Ç. Mesken) yurtlak, konulan yer.
Kanalga: (B.) inanma.
Kanalgası yakın: (B.) çabuk inanır.
Koğşak (Ç.) yumuşak, mülâyim toprak.
Koğşamak: (Ç.) yumuşamak, münhal olmak.
Könçek: (B.) don, (erkek)
Köşker: (B.) saraç, yemenici.
Konur: (B.) mağrur.
Konurlanmak: mağrurlanmak.
Köz: (B.) kor, kırmızı ateş haline gelmiş kömür.
Köşek: (Ç.) bir senelik deve yavrusu.
Körüz: (B.) vaktinden evvel doğuran keçi.
Körez: (B.) aşınmış at mıhı.
Kösnük: (B.) aygır istiyen kısrak.
Köşt: (B.) arkalıksız sandalya, iskemle.
Kösküç: (B.) ağaç kazık.
Kumakertiş: (B.) taş kovuklarında bulunan boğazının altı kırmızı büyük kertenkele.
Kurmut: (B.) bir nevi ufak ahlat.
Kuz: (Ç.) asla güneş uğramıyan yer, gölgelik.
Kulun: (B.) at yavrusu.
Kunnamak: (B.) doğurmak.
Kürü: (B.) yeni doğmuş at yavrusu.
Küncü: (Ç. künci) susam.
Küşne: (B.) burcak.
Küren: (B.) Sürü. «Bu gece bostana bir küren domuz girmiş.»

L

Labıt: (B.) üğendirenin ucundaki sabanın çamurunu silmeğe mahsus yassı demir.
Loğlaz: (B.) bir nevi fasulya.
Loğ: (B.) damların üstündeki toprağı sıkıştırmağa mahsus taş silindir, yuvak.
Loğlamak: (B.) silindirlemek, üzerinden silindir çekmek.

M

Mank: (Ç.) şaşkın, hayran adam.
Mankolmak: yarı baygın bir hale gelmek.

— Alttarafı var —

Osman Bahadırlıoğlu